

RÖMER

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (velkého senátu)

10. května 2011 *

Ve věci C-147/08,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 234 ES, podaná Arbeitsgericht Hamburg (Německo), rozhodnutími ze dne 4. dubna 2008 a 23. ledna 2009 došlými Soudnímu dvoru dne 10. dubna 2008 a 28. ledna 2009, v řízení

Jürgen Römer

proti

Freie und Hansestadt Hamburg,

SOUDNÍ DVŮR (velký senát),

ve složení V. Skouris, předseda, A. Tizzano, J.N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts, J.-C. Bonichot, A. Arabadžev, D. Šváby (zpravodaj), předsedové senátů, E. Juhász, G. Arestis, A. Borg Barthet a T. von Danwitz, soudci,

* Jednací jazyk: němčina.

generální advokát: N. Jääskinen,
vedoucí soudní kanceláře: A. Calot Escobar,

s ohledem na vyjádření předložená:

- za J. Römera H. Graupnerem, Rechtsanwalt,

- za Freie und Hansestadt Hamburg M. Härtelem, jako zmocněncem,

- za Komisi Evropských společenství V. Kreuzitzem a J. Enegrenem, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 15. července 2010,

vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání (Úř. věst. L 303, s. 16), jakož i obecných zásad práva Unie

a článku 141 ES (kterému napříště odpovídá článek 157 SFEU) stran diskriminace na základě sexuální orientace v zaměstnání a povolání.

- 2 Tato žádost byla podána v rámci sporu mezi J. Römerem a Freie und Hansestadt Hamburg ve věci výše doplňkového starobního důchodu, na kterou má nárok.

Právní rámec

Právo Unie

- 3 Třináctý a dvacátý druhý bod odůvodnění směrnice 2000/78 uvádějí:

„(13) Tato směrnice se nevztahuje na systémy sociálního zabezpečení a sociální ochrany, jejichž dávky nejsou považovány za odměnu ve smyslu přikládaném tomuto výrazu pro účely použití článku 141 [ES] [...]

[...]

(22) Tato směrnice se nedotýká vnitrostátních právních předpisů o rodinném stavu a na něm závislých dávek.“

4 Článek 1 směrnice 2000/78 stanoví:

„Účelem této směrnice je stanovit obecný rámec pro boj s diskriminací na základě náboženského vyznání či víry, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace v zaměstnání a povolání, s cílem zavést v členských státech zásadu rovného zacházení.“

5 Podle článku 2 uvedené směrnice:

„1. Pro účely této směrnice se ‚zásadou rovného zacházení‘ rozumí neexistence jakékoli přímé nebo nepřímé diskriminace na jakémkoli základě uvedeném v článku 1.

2. Pro účely odstavce 1 se

a) ‚přímou diskriminací‘ rozumí, pokud se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci na základě jednoho z důvodů uvedených v článku 1;

b) ‚nepřímou diskriminací‘ rozumí, pokud by v důsledku zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo zvyklosti [praxe] byla osoba určitého náboženského vyznání

nebo víry, určitého zdravotního postižení, určitého věku nebo určité sexuální orientace v porovnání s jinými osobami znevýhodněna, ledaže

- i) takové ustanovení, kritérium nebo praxe jsou objektivně odůvodněny legitimním cílem a prostředky k dosažení uvedeného cíle jsou přiměřené a nezbytné, [...]

[...]“

6 Článek 3 téže směrnice zní následovně:

„1. V rámci pravomocí svěřených Společenství se tato směrnice vztahuje na všechny osoby ve veřejném i soukromém sektoru, včetně veřejných subjektů, pokud jde o

[...]

- c) podmínky zaměstnání a pracovní podmínky včetně podmínek propouštění a odměňování;

[...]

3. Tato směrnice se nevztahuje na platby jakéhokoli druhu poskytované státními systémy nebo podobnými systémy, včetně systémů státního sociálního zabezpečení a sociální ochrany.

[...]

- 7 V souladu s čl. 18 prvním pododstavcem směrnice 2000/78 členské státy měly v zásadě přijmout právní a správní předpisy nezbytné pro dosažení souladu s touto směrnicí nejpozději do 2. prosince 2003 nebo mohly prováděním této směrnice pověřit sociální partnery, pokud jde o ustanovení obsažená v kolektivních smlouvách, přičemž měly povinnost zajistit, aby tyto smlouvy byly k témuž datu provedeny.

Vnitrostátní právo

Základní zákon

- 8 Článek 6 odst. 1 Základního zákona Spolkové republiky Německo (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, dále jen „Základní zákon“) stanoví, že „[n]a manželství a rodinu se vztahuje zvláštní ochrana státu.“

Zákon o registrovaném partnerství

- 9 Ustanovení § 1 odst. 1 zákona o registrovaném partnerství (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft) ze dne 16. února 2001 (dále jen „LPartG“) stanoví, pokud jde o formu a podmínky pro založení takového partnerství:

„Dvě osoby stejného pohlaví založí registrované partnerství tak, že každá z nich osobně a v přítomnosti druhého partnera prohlásí, že si přeje po zbytek života žít v registrovaném partnerství (registrované partnerky / registrovaní partneři). Prohlášení nemohou být učiněna s výhradou ani být časově omezena. Prohlášení jsou platná, jestliže jsou učiněna před příslušným orgánem. [...]“

- 10 Ustanovení § 2 LPartG stanoví:

„Registrovaní partneři jsou si navzájem povinováni péčí a podporou a musí přispívat k vzájemnému soužití. Navzájem za sebe nesou odpovědnost.“

- 11 Podle ustanovení § 5 uvedeného zákona:

„Registrovaní partneři mají povinnost přiměřeně přispívat svou prací a jměním ke krytí nákladů společného soužití. Ustanovení § 1360a a § 1360b občanského zákoníku [(Bürgerliches Gesetzbuch, dále jen ‚BGB‘)] se použijí obdobně.“

- 12 Ustanovení § 11 odst. 1 téhož zákona, týkající se ostatních účinků registrovaného partnerství, stanoví:

„Není-li stanoveno jinak, registrovaný partner se považuje za rodinného příslušníka druhého registrovaného partnera.“

- 13 Zákon mění právo registrovaného partnerství (Gesetz zur Überarbeitung des Lebenspartnerschaftsrechts) ze dne 15. prosince 2004 (dále jen „zákon ze dne 15. prosince 2004“), který vstoupil v platnost dne 1. ledna 2005, změnil LPartG a statut registrovaného partnerství ještě více přiblížil ke statutu manželství. Konkrétně je napříště v případě ukončení registrovaného partnerství stanoveno kompenzační rozdělení nároků na důchod mezi partnery (ustanovení § 20 LPartG), jak je tomu v případě manželů v případě rozvodu. Kromě toho byl legislativní systém důchodového pojištění změněn za tím účelem, aby registrovaní partneři podobně jako manželé pobírali pozůstalostní důchod i v případech, kdy partner zemřel před 1. lednem 2005 [ustanovení § 46 odst. 4 knihy VI zákoníku sociálního zabezpečení (Sozialgesetzbuch)].

Ustanovení použitelná ve spolkové zemi Hamburk v oblasti sociálního zaopatření

- 14 Ustanovení § 1 zákona spolkové země Hamburk o doplňkovém pojištění (Hamburgisches Zusatzversorgungsgesetz) ze dne 7. března 1995 (dále jen „HmbZVG“) uvádí, že se tento zákon vztahuje na osoby zaměstnané Freie und Hansestadt Hamburg, jakož i na všechny osoby, kterým má toto město vyplácet důchod ve smyslu ustanovení § 2 tohoto zákona (příjemci důchodů). Podle ustanovení § 2 je důchod poskytován ve formě starobního důchodu, který je upraven ustanoveními §§ 3 až 10 uvedeného zákona, nebo pozůstalostního důchodu, který je upraven ustanoveními §§ 11 až 19 tohoto zákona. Podle ustanovení §§ 2a a 2c HmbZVG se zaměstnanci pracující pro uvedené město účastní nákladů na důchody tím, že hradí příspěvek, jehož původní

výše činí 1,25 % ze zdanitelné odměny, a to formou srážky z odměny. Podle ustanovení § 2b tohoto zákona povinnost hradit příspěvek vzniká ke dni uzavření pracovního poměru a zaniká ke dni jeho ukončení.

- 15 Podle ustanovení § 6 HmbZVG měsíční výše důchodu odpovídá pro každý ukončený rok doby zaměstnání, která zakládá nárok na důchod, 0,5 % odměny zohledněné pro výpočet důchodu.
- 16 Odměna zohledněná pro výpočet důchodu je podrobně upravena v ustanovení § 7 HmbZVG, zatímco doba zaměstnání zakládající nárok na důchod, jakož i doba zaměstnání, která je vyloučena, jsou definovány v ustanovení § 8 tohoto zákona.
- 17 Ustanovení § 29 HmbZVG obsahuje přechodná ustanovení týkající se příjemců důchodů, na které se vztahují předtím platné právní předpisy a kteří jsou uvedeni v ustanovení § 1 odst. 1 druhé větě tohoto zákona. V souladu s odstavcem 1 bodem 1 uvedeného ustanovení § 29 ve vzájemném spojení s jeho bodem 5 uvedení příjemci důchodů pobírají i nadále, a to odchylně zejména od ustanovení § 6 odst. 1 a 2 uvedeného zákona, důchod rovnající se důchodu, který jim byl vyplacen v červenci 2003 nebo důchod, na který by měli nárok v prosinci 2003 na základě bodů 2 a 4 odstavce 1 uvedeného ustanovení § 29.
- 18 Daná oblast byla předtím upravena zákonem spolkové země Hamburk o doplňkových starobních a pozůstalostních důchodech zaměstnanců Freie und Hansestadt Hamburg (Erstes Ruhegeldgesetz der Freien und Hansestadt Hamburg, dále jen „první RGG“). Ustanovení § 10 odst. 6 tohoto zákona stanovilo:

„Fiktivní čistý příjem, který je třeba zohlednit pro účely výpočtu důchodu, se určí tak, že se od odměny zohledněné pro výpočet důchodu (ustanovení § 8) odečte

1. částka, která měla být zaplacená jako daň ze mzdy [snížená o část odvedenou církví (Kirchenlohnsteuer)] podle daňové třídy III/0 v případě osoby pobírající důchod, která uzavřela manželství a ke dni, kdy započala výplata starobního důchodu (ustanovení § 12 odst. 1), nebyla trvale odloučena, nebo v případě osoby pobírající důchod, která má k těmto dni nárok na rodinné přídatky nebo odpovídající dávky, [nebo]

2. částka, která měla být zaplacená dne, kdy započala výplata starobního důchodu, jako daň ze mzdy (snížená o část odvedenou církví) podle daňové třídy I v případě ostatních osob pobírajících důchod. [...]"

19 Podle ustanovení § 8 odst. 10 poslední věty prvního RGG jestliže jsou podmínky stanovené v ustanovení § 10 odst. 6 bodu 1 tohoto zákona splněny až po započítání s vyplácením starobního důchodu, je třeba, pokud o to dotýčný požádá, použít od tohoto data posledně uvedené ustanovení.

20 Částka, kterou je třeba odečíst s odkazem na daň ze mzdy dlužnou na základě daňové třídy III/0, je značně nižší než částka, kterou je třeba odečíst s odkazem na daň ze mzdy dlužnou na základě daňové třídy I.

Spor v původním řízení a předběžné otázky

21 Účastníci řízení vedou spor ohledně výše důchodu, na kterou má J. Römer, žalobce ve věci v původním řízení, nárok od listopadu 2001.

- 22 Od roku 1950 až do 31. května 1990, kdy se J. Römer stal práceneschopným, pracoval pro Freie und Hansestadt Hamburg jakožto administrativní zaměstnanec. Od roku 1969 žil nepřetržitě s p. U. Dne 15. října 2001 žalobce ve věci v původním řízení a jeho partner uzavřeli v souladu s LPartG registrované partnerství. J. Römer o tom informoval svého bývalého zaměstnavatele dopisem ze dne 16. října 2001. Následným dopisem ze dne 28. listopadu 2001 požádal o to, aby výše jeho doplňkového starobního důchodu byla přepočítána a byla použita výhodnější srážka ze mzdy odpovídající daňové třídě III/0, a to s účinkem od 1. srpna 2001 podle informací poskytnutých předkládajícím soudem. Žalobce ve věci v původním řízení však ve svém vyjádření uvádí, že o tuto úpravu svého důchodu požádal až od 1. listopadu 2001.
- 23 Dopisem ze dne 10. prosince 2001 informoval Freie und Hansestadt Hamburg J. Römera o tom, že odmítá změnit výpočet uvedeného důchodu z důvodu, že podle ustanovení § 10 odst. 6 bodu 1 prvního RGG pouze osoby pobírající důchod, které uzavřely manželství a nejsou trvale odloučeny, a osoby pobírající důchod, které mají nárok na rodinné přídatky nebo jiné odpovídající dávky, mají nárok na to, aby výše jejich starobního důchodu byla vypočítána se zohledněním daňové třídy III/0.
- 24 V souladu s „přehledem nároků na důchod“ vypracovaným Freie und Hansestadt Hamburg dne 2. září 2001 starobní důchod, který byl J. Römerovi měsíčně vyplácen od září 2001, činil na základě odměny snížené o částku, která měla být zaplácena jako daň ze mzdy podle daňové třídy I, 1 204,55 DEM (615,88 eur). Podle výpočtů dotyčného, které jeho bývalý zaměstnavatel nezpochybnil, by výše tohoto měsíčního starobního důchodu byla v září 2001 vyšší o 590,87 DEM (302,11 eur), kdyby pro určení výše uvedeného důchodu byla zohledněna daňová třída III/0.

- 25 Spor byl předložen předkládajícímu soudu. J. Römer se domnívá, že má nárok na to, aby s ním bylo pro účely výpočtu jeho důchodu na základě ustanovení § 10 odst. 6 bodu 1 prvního RGG zacházeno jako s osobou pobírající důchod, která uzavřela manželství a není trvale odloučena. Uvádí, že kritérium „osoby pobírající důchod, která uzavřela manželství a není trvale odloučena“, stanovené v uvedeném ustanovení, musí být vykládáno v tom smyslu, že zahrnuje osoby pobírající důchod, které uzavřely registrované partnerství v souladu s LPartG.
- 26 J. Römer má za to, že jeho právo na rovné zacházení jako s osobami pobírajícími důchod, které uzavřely manželství a nejsou trvale odloučeny, vyplývá v každém případě ze směrnice 2000/78. Uvádí rovněž, že jelikož uvedená směrnice do vnitrostátního práva nebyla provedena ve lhůtě stanovené v jejím článku 18, tedy nejpozději 2. prosince 2003, na žalovaného ve věci v původním řízení se použije přímo.
- 27 Freie und Hansestadt Hamburg tvrdí, že výraz „která uzavřela manželství“ ve smyslu ustanovení § 10 odst. 6 bodu 1 prvního RGG nelze vykládat tak, jak uvádí J. Römer. Freie und Hansestadt Hamburg uvádí zejména to, že ustanovení čl. 6 odst. 1 Základního zákona stanoví, že se na manželství a rodinu vztahuje zvláštní ochrana státu. Freie und Hansestadt Hamburg dále tvrdí, že existuje paralela mezi otázkou společného zdanění a otázkou možnosti fiktivního použití daňové třídy III/0 v rámci výpočtu doplňkových starobních důchodů vyplácených na základě prvního RGG. Uvádí, že finanční zdroje, kterými dotyční disponují měsíčně k zajištění potřeb běžného života, jsou určeny společným zdaněním po dobu profesní činnosti a následně fiktivním použitím daňové třídy III/0 pro výpočet důchodů. Účelem zvýhodnění poskytnutého osobám, které založily rodinu, nebo které ji založit mohly, je kompenzovat dodatečnou finanční zátěž vzniklou v důsledku jejich situace.

28 Za těchto podmínek se Arbeitsgericht Hamburg (pracovní soud v Hamburku) rozhodnutím ze dne 4. dubna 2008 doplněným rozhodnutím ze dne 28. ledna 2009 rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

- „1) Představují doplňkové důchody vyplácené bývalým zaměstnancům Freie und Hansestadt Hamburg [...] a jejich pozůstalým, které jsou upraveny [prvním RGG], ‚platby [...] poskytované státními systémy nebo podobnými systémy, včetně systémů státního sociálního zabezpečení a sociální ochrany‘ ve smyslu čl. 3 odst. 3 [směrnice 2000/78], takže se uvedená směrnice nepoužije na oblast, které se týká první RGG?
- 2) [(a)] V případě záporné odpovědi na předcházející otázku [...] [p]ředstavují ustanovení prvního RGG, která pro účely určení výše důchodů rozlišují mezi osobami pobírajícími důchod, které uzavřely manželství, a ostatními osobami, které pobírají důchod, a prvně uvedené osoby zvýhodňují vůči osobám, které uzavřely registrované partnerství s osobou téhož pohlaví [...] na základě [LPartG], ‚vnitrostátní právní předpisy o rodinném stavu [nebo] na něm závislé dávky‘ ve smyslu dvacátého druhého bodu odůvodnění směrnice 2000/78?
- b) [V případě kladné odpovědi, m]á to za následek, že se směrnice 2000/78 nepoužije na výše uvedená ustanovení prvního RGG, třebaže uvedená směrnice sama o sobě neobsahuje žádné omezení své působnosti odpovídající [uvedenému] dvacátému druhému bodu odůvodnění?
- 3) V případě záporné odpovědi na první [...] nebo na druhou část druhé otázky [...] [p]orušuje ustanovení § 10 odst. 6 prvního RGG, podle kterého se má za to, že důchody vyplácené osobám pobírajícím důchod, které uzavřely manželství a nejsou

trvale odloučeny, spadají do daňové třídy III/0 (výhodné pro daňového poplatníka), přičemž se má za to, že důchody všech ostatních osob pobírajících důchod spadají do daňové třídy I (nevýhodné pro daňového poplatníka), ustanovení článku 1 ve vzájemném spojení s článkem 2 a čl. 3 odst. 1 písm. c) směrnice 2000/78 v případě osoby pobírající důchod, která uzavřela [registrované] partnerství s osobou téhož pohlaví a nebyla od ní trvale odloučena?

4) V případě kladné odpovědi na první otázku nebo na druhou část druhé otázky nebo v případě záporné odpovědi na třetí otázku [...] [p]orušuje ustanovení § 10 odst. 6 prvního RGG s ohledem na pravidla uvedená ve třetí otázce nebo na jejich důsledky z právního hlediska článek 141 ES nebo obecnou zásadou práva Společenství?

5) [(a)] V případě kladné odpovědi na třetí otázku nebo na čtvrtou otázku [...] [m]á to za následek, že dokud není ustanovení § 10 odst. 6 prvního RGG změněno tak, aby bylo odstraněno uplatňované nerovné zacházení, osoba pobírající důchod, [která není trvale odloučena od svého partnera] a uzavřela registrované partnerství, může požadovat, aby s ní pro účely výpočtu jejího [doplňkového] důchodu bylo zacházeno stejně jako s osobou pobírající důchod, která uzavřela manželství a není trvale odloučena?

[(b)] Pokud tomu tak je, platí to rovněž – za předpokladu, že se směrnice 2000/78 použije a odpověď na třetí otázku bude kladná – před uplynutím lhůty k provedení podle čl. 18 odst. 1 směrnice 2000/78?

- 6) V případě kladné odpovědi na pátou otázku [...] [p]latí to, v souladu s odůvodněným rozsudku [ze dne 17. května 1990,] Barber (C-262/88[, Recueil, s. I-1889]), jen s výhradou, že se rovné zacházení pro účely výpočtu [doplňkového] důchodu použije jen na práva, která osoba pobírající důchod nabyla od 17. května 1990?
- 7) Pokud Soudní dvůr dospěje k závěru, že existuje přímá diskriminace:
- a) Jaký význam je třeba přiznat skutečnosti, že na jedné straně jak Základní zákon [...], tak právo Společenství ukládají, že je třeba dodržovat zásadu rovného zacházení, avšak na druhé straně právo Spolkové republiky Německo stanoví, že se na manželství a rodinu vztahuje zvláštní ochrana státu na základě ústavní právní hodnoty, kterou jim výslovně přiznává ustanovení čl. 6 odst. 1 Základního zákona?
- b) Lze právní ustanovení, které je přímo diskriminační, odůvodnit i přes znění směrnice [2000/78] z důvodu, že slouží jinému cíli spadajícímu pod vnitrostátní právo [dotyčného] členského státu, ale nikoli pod právo Společenství? Může mít v takovém případě [tento] jiný cíl sledovaný právem [tohoto] členského státu prostě přednost před zásadou rovného zacházení?
- c) V případě záporné odpovědi na předcházející otázku [...] [n]a základě kterého právního kritéria je možné rozhodnout, jak musí být v takovém případě zajištěna rovnováha mezi zásadou rovného zacházení v rámci Společenství a jiným právním cílem sledovaným vnitrostátním právem [uvedeného] členského státu? Platí v tomto ohledu také podmínky uvedené v čl. 2 odst. 2 písm. b) bodu i) směrnice [2000/78] v oblasti připuštění nepřímých diskriminací, a sice

že diskriminační právní úprava musí být objektivně odůvodněna legitimním cílem a prostředky k dosažení uvedeného cíle musí být přiměřené a nezbytné?

- d) Odpovídá taková právní úprava, jako je ustanovení § 10 odst. 6 prvního RGG, podmínkám legality uloženým právem Společenství, které jsou definovány v odpovědi na předcházející otázku? Splňuje tyto podmínky pouze na základě zvláštního ustanovení vnitrostátního práva, kterému neodpovídá žádné ustanovení práva Společenství, a sice ustanovení čl. 6 odst. 1 Základního zákona?“

K předběžným otázkám

K prvním dvěma otázkám

²⁹ Podstatou prvních dvou otázek předkládajícího soudu, na které je třeba odpovědět společně, je to, zda takové doplňkové starobní důchody, jako jsou důchody vyplácené na základě prvního RGG bývalým zaměstnancům Freie und Hansestadt Hamburg a jejich pozůstalým, jsou vyloučeny z věcné působnosti směrnice 2000/78 z důvodu čl. 3 odst. 3 nebo dvacátého druhého bodu odůvodnění uvedené směrnice.

³⁰ Z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že tyto dávky představují odměnu ve smyslu článku 157 SFEU.

- 31 Pokud jde nejprve o čl. 3 odst. 3 směrnice 2000/78, předkládající soud si konkrétněji klade otázku, zda okolnost, že podle tohoto ustanovení se uvedená směrnice „nevztahuje na platby jakéhokoli druhu poskytované státními systémy“, znamená, že dotčený systém je třeba jakožto státní systém považovat za systém, který je vyloučen z působnosti uvedené směrnice.
- 32 V tomto ohledu stačí připomenout, že Soudní dvůr rozhodl, že rozsah působnosti směrnice 2000/78 musí být chápán s ohledem na její čl. 3 odst. 1 písm. c) a odst. 3 vykládaný ve spojení se třináctým bodem odůvodnění této směrnice tak, že do něj nespádají systémy sociálního zabezpečení a sociální ochrany, jejichž dávky nejsou považovány za odměnu ve smyslu přikládaném tomuto výrazu pro účely použití článku 157 SFEU, ani za jakýkoli druh platby státu, jejímž účelem je poskytnutí přístupu k zaměstnání nebo zachování zaměstnání (rozsudek ze dne 1. dubna 2008, Maruko, C-267/06, Sb. rozh. s. I-1757, bod 41).
- 33 Z toho vyplývá, že čl. 3 odst. 3 směrnice 2000/78 nelze vykládat v tom smyslu, že doplňkový starobní důchod vyplácený státním systémem, který představuje odměnu ve smyslu článku 157 SFEU, je vyloučen z působnosti uvedené směrnice.
- 34 Pokud jde dále o dvacátý druhý bod odůvodnění směrnice 2000/78, podle něhož se „tato směrnice [...] nedotýká vnitrostátních právních předpisů o rodinném stavu a na něm závislých dávek“, stačí připomenout, že Soudní dvůr se k rozsahu tohoto bodu odůvodnění již vyjádřil v bodech 58 až 60 výše uvedeného rozsudku Maruko.

- 35 Jak vyplývá z tohoto rozsudku, vzhledem k tomu, že takový doplňkový starobní důchod, jako je důchod, který je dotčen ve věci v původním řízení, byl kvalifikován jako „odměna“ ve smyslu článku 157 SFEU a spadá do rozsahu působnosti směrnice 2000/78, nemůže dvacátý druhý bod odůvodnění směrnice 2000/78 zpochybnit její použití (viz v tomto smyslu výše uvedený rozsudek Maruko, bod 60).
- 36 Z předcházejícího vyplývá, že na první a druhou položenou otázku je třeba odpovědět tak, že směrnice 2000/78 musí být vykládána v tom smyslu, že takové doplňkové starobní důchody, jako jsou důchody vyplácené bývalým zaměstnancům Freie und Hansestadt Hamburg a jejich pozůstalým na základě prvního RGG, které představují odměnu ve smyslu článku 157 SFEU, nejsou vyloučeny z věcné působnosti výše uvedené směrnice na základě jejího čl. 3 odst. 3 ani na základě jejího dvacátého druhého bodu odůvodnění.

Ke třetí a sedmé otázce

- 37 Podstatou třetí a sedmé otázky předkládajícího soudu, které je třeba přezkoumat společně, je to, zda ustanovení článku 1 ve vzájemném spojení s článkem 2 a čl. 3 odst. 1 písm. c) směrnice 2000/78 brání takovému ustanovení, jako je ustanovení § 10 odst. 6 prvního RGG, na základě něhož je doplňkový důchod vyplácený osobě pobírající důchod, která uzavřela manželství, výhodnější než doplňkový důchod vyplácený osobě pobírající důchod, která uzavřela registrované partnerství s osobou téhož pohlaví, v rozsahu, v němž takové ustanovení představuje přímou či nepřímou diskriminaci na základě sexuální orientace. Dále pak chce předkládající soud zjistit, zda a za jakých podmínek takový cíl sledovaný členským státem, jako je ochrana manželství stanovená v čl. 6 odst. 1 Základního zákona, může odůvodnit přímou diskriminaci na základě sexuální orientace.

- 38 Úvodem je třeba připomenout, že za současného stavu práva Unie právní předpisy o rodinném stavu osob spadají do pravomoci členských států. V souladu s jejím článkem 1 je však účelem směrnice 2000/78 bojovat v zaměstnání a povolání s určitými druhy diskriminací, mezi něž patří diskriminace na základě sexuální orientace, s cílem zavést v členských státech zásadu rovného zacházení.
- 39 Podle článku 2 uvedené směrnice se „zásadou rovného zacházení“ rozumí neexistence jakékoli přímé nebo nepřímé diskriminace na jakémkoli základě uvedeném v článku 1 téže směrnice.
- 40 Podle čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice 2000/78 k přímé diskriminaci dochází, pokud se s určitou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci na základě jednoho z důvodů uvedených v článku 1 této směrnice.
- 41 Z toho vyplývá, že existence přímé diskriminace ve smyslu uvedené směrnice zaprvé předpokládá, že poměřované situace jsou srovnatelné.
- 42 V tomto ohledu je třeba zdůraznit, že – jak vyplývá z výše uvedeného rozsudku Maruko (body 67 až 73) – je jednak vyžadováno nikoli to, aby situace byly totožné, ale pouze aby byly srovnatelné, jednak přezkum této srovnatelnosti musí být proveden nikoli globálním a abstraktním způsobem, ale specifickým a konkrétním způsobem s ohledem na dotyčnou dávku. V tomto rozsudku týkajícím se odmítnutí přiznat pozůstatlní důchod registrovanému partnerovi zemřelé osoby, která se účastnila systému oborového zaopatření, totiž Soudní dvůr neprovedl globální srovnání manželství a registrovaného partnerství v německém právu, ale na základě analýzy německého

práva provedené soudem, který podal žádost o rozhodnutí o předběžné otázce, podle které v německém právu existuje postupné přiblížení režimu zavedeného pro toto partnerství k režimu, kterým se řídí manželství, zdůraznil, že se uvedené partnerství považuje za manželství, pokud jde o vdovský či vdovecký důchod.

- 43 Srovnání situací tak musí být založeno na analýze zaměřené na práva a povinnosti manželů a registrovaných partnerů, tak jak vyplývají z použitelných vnitrostátních ustanovení, které jsou relevantní s ohledem na předmět dávky dotčené ve věci v původním řízení a podmínky pro její přiznání, a nesmí spočívat v ověření, že na základě vnitrostátního práva jsou registrované partnerství a manželství z právního hlediska obecně a úplně postaveny na roveň.
- 44 V tomto ohledu z informací obsažených v předkládacím rozhodnutí vyplývá, že Spolková republika Německo od roku 2001, tj. roku, kdy LPartG vstoupil v platnost, přizpůsobila svůj právní řád tak, aby osobám téhož pohlaví bylo umožněno žít ve svazku, ve kterém jsou si vzájemně povinovány péčí a podporou, formálně založeném na zbytek života. Uvedený členský stát se rozhodl neumožnit těmto osobám uzavírat manželství, které zůstává vyhrazeno osobám opačného pohlaví, a zavedl pro osoby stejného pohlaví odlišný režim – registrované partnerství, jehož režim byl postupně přizpůsoben režimu uplatňovanému pro manželství.
- 45 V tomto kontextu předkládající soud uvádí, že změna LPartG zákonem ze dne 15. prosince 2004 přispěla k postupnému přiblížení režimu zavedeného pro registrované partnerství k režimu, kterým se řídí manželství. Podle tohoto soudu již neexistují významné právní rozdíly mezi těmito dvěma stavy osob, které stanoví německý právní řád. Hlavní existující rozdíl spočívá v tom, že manželství předpokládá, že manželé jsou opačného pohlaví, zatímco registrované partnerství předpokládá, že partneri jsou téhož pohlaví.

- 46 Na rozdíl od dávky dotčené ve věci, ve které byl vydán výše uvedený rozsudek Maruko, a sice pozůstalostního důchodu, je dávkou dotčenou v projednávané věci v původním řízení doplňkový starobní důchod, který Freie und Hansestadt Hamburg vyplácí jednomu ze svých bývalých zaměstnanců. Kromě toho je nesporné, že použití právní úpravy spolkové země Hamburk dotčené ve věci v původním řízení předpokládá nejen to, že osoba pobírající důchod uzavřela manželství, ale i to, že tato osoba není dlouhodobě odloučena od svého manžela. Jejím cílem je, aby byl při odchodu do důchodu poskytnut náhradní příjem, z kterého má mít prospěch dotčený, ale také ne přímo osoby, které s ním žijí.
- 47 V tomto ohledu z informací poskytnutých v předkládacím rozhodnutí vyplývá, že ačkoli zákon ze dne 15. prosince 2004 v určitých konkrétních bodech, jako je nárok na pozůstalostní důchod, posílil přiblížení právního statutu registrovaného partnerství ke statutu manželství, nic to nemění na tom, že již ve svém původním znění LPartG ve svých člancích 2 a 5 stanovil, že registrovaní partneři mají vzájemné povinnosti, a to poskytovat si vzájemně péči a podporu a přiměřeně přispívat svojí prací a jměním ke krytí nákladů společného soužití, jako je tomu i v případě manželů během jejich společného soužití.
- 48 Z toho vyplývá, že od vstupu LPartG v platnost mají takové povinnosti jak registrovaní partneři, tak manželé.
- 49 Pokud jde zadruhé o kritérium méně příznivého zacházení na základě sexuální orientace, ze spisu předloženého Soudnímu dvoru vyplývá, že doplňkový starobní důchod J. Römera by byl podle ustanovení § 8 odst. 10 poslední věty prvního RGG zvýšen, pokud by v říjnu 2001 namísto registrovaného partnerství s mužem uzavřel manželství.

- 50 Jak přitom konstatoval generální advokát v bodě 99 svého stanoviska, toto příznivější zacházení by bývalo nesouviselo s příjmy stran svazku, s existencí dětí ani s takovými jinými faktory, jako jsou faktory týkající se hospodářských potřeb manžela.
- 51 Kromě toho se zdá, že v průběhu jeho profesního života příspěvky, které měl dotyčný povinnost platit v souvislosti s dávkou dotčenou ve věci v původním řízení, nikterak nezávisely na jeho rodinném stavu, jelikož musel přispívat na náklady na důchod úhradou příspěvku rovnajícího se příspěvku jeho kolegů, kteří uzavřeli manželství.
- 52 Na třetí a sedmou položenou otázku je tudíž třeba odpovědět tak, že ustanovení článku 1 ve vzájemném spojení s článkem 2 a čl. 3 odst. 1 písm. c) směrnice 2000/78 brání takovému vnitrostátnímu ustanovení, jako je ustanovení § 10 odst. 6 prvního RGG, na základě něhož osoba pobírající důchod, která uzavřela registrované partnerství, pobírá nižší částku doplňkového starobního důchodu, než je doplňkový starobní důchod poskytovaný osobě pobírající důchod, která uzavřela manželství a není trvale odloučena, jestliže
- je v dotyčném členském státě manželství vyhrazeno osobám opačného pohlaví a koexistuje s takovým registrovaným partnerstvím, jako je registrované partnerství stanovené v LPartG, které je vyhrazeno osobám téhož pohlaví, a
 - existuje přímá diskriminace na základě sexuální orientace v důsledku toho, že se ve vnitrostátním právu uvedený registrovaný partner nachází v právní a skutkové situaci srovnatelné se situací osoby, která uzavřela manželství, pokud jde o uvedený důchod. Posouzení srovnatelnosti spadá do pravomoci předkládajícího soudu a musí být zaměřeno na vzájemná práva a povinnosti manželů a osob, které uzavřely registrované partnerství, tak jak jsou upraveny v rámci odpovídajících institutů a které jsou relevantní s ohledem na předmět dané dávky a podmínky pro její přiznání.

K páté otázce

- 53 Podstatou této otázky předkládajícího soudu je zaprvé to, zda by v případě, že by Soudní dvůr připustil, že znevýhodnění takové osoby pobírající důchod, jako je žalobce ve věci v původním řízení, představuje porušení práva Unie, dotyčná osoba mohla vyžadovat, aby s ní bylo zacházeno stejně jako s osobami pobírajícími důchod, které uzavřely manželství a nejsou trvale odloučeny, a to ještě před tím, než bude ustanovení § 10 odst. 6 prvního RGG změněno, aby bylo slučitelné s tímto právem v rozsahu, v němž Freie und Hansestadt Hamburg je nikoli zaměstnavatelem podle soukromého práva, ale veřejným místním územním celkem, který má postavení zaměstnavatele a zároveň zákonodárce, pokud jde o uvedené ustanovení.
- 54 Podle ustálené judikatury má vnitrostátní soud pověřený v rámci své pravomoci uplatňováním ustanovení práva Unie povinnost zajistit plný účinek těchto norem i tak, že ze své vlastní pravomoci podle potřeby ponechá nepoužité jakékoli odporující ustanovení vnitrostátních právních předpisů, i když je pozdějšího data, aniž nejprve musí žádat o jeho odstranění legislativní cestou nebo jakýmkoliv jiným ústavním postupem či na toto odstranění čekat (rozsudek ze dne 19. listopadu 2009, Filipiak, C-314/08, Sb. rozh. s. I-11049, bod 81 a citovaná judikatura).
- 55 Kromě toho jsou-li splněny podmínky požadované pro to, aby se jednotlivci mohli u vnitrostátních soudů dovolávat vůči státu ustanovení směrnice, mohou tak učinit bez ohledu na to, v jakém postavení tento stát vystupuje, ať již vystupuje jako zaměstnavatel nebo jako veřejný orgán (rozsudek ze dne 18. listopadu 2010, Georgiev, C-250/09 a C-268/09, Sb. rozh. s. I-11869, bod 70).
- 56 Z toho vyplývá, že v případě, že by takové ustanovení, jako je ustanovení § 10 odst. 6 prvního RGG, představovalo diskriminaci ve smyslu článku 2 směrnice 2000/78, by se jednotlivec mohl dovolávat vůči místnímu územnímu celku práva na rovné zacházení, aniž by bylo třeba čekat na to, až vnitrostátní zákonodárce zajistí soulad tohoto

ustanovení s právem Unie, a to s ohledem na přednost tohoto práva (viz v tomto smyslu rozsudek ze dne 12. ledna 2010, Petersen, C-341/08, Sb. rozh. s. p. I-47, bod 81, a výše uvedený rozsudek Georgiev, bod 73).

- 57 Zadruhé předkládající soud vznáší otázku, od kterého data musí být rovné zacházení zajištěno. V tomto ohledu je třeba nejprve poznamenat, že v případě, že by existovala diskriminace ve smyslu směrnice 2000/78, by žalobce ve věci v původním řízení nemohl mít na základě této směrnice tatáž práva jako osoby pobírající důchod, které uzavřely manželství, pokud jde o doplňkový důchod dotčený ve věci v původním řízení před uplynutím lhůty, která byla členským státům uložena k provedení uvedené směrnice.
- 58 Pokud jde o tuto lhůtu, je třeba poznamenat, že ačkoli, jak bylo konstatováno zejména v rozsudku ze dne 22. listopadu 2005, Mangold (C-144/04, Sb. rozh. s. I-9981, bod 13), Spolková republika Německo požádala o to, aby jí v souladu s čl. 18 druhým pododstavcem směrnice 2000/78 byla poskytnuta dodatečná lhůta tří let od 2. prosince 2003 k provedení uvedené směrnice, tato možnost, jak vyplývá ze znění uvedeného ustanovení, se týkala pouze diskriminace na základě věku a zdravotního postižení. Lhůta stanovená k provedení ustanovení směrnice 2000/78 týkajících se diskriminace na základě sexuální orientace tedy pro Spolkovou republiku Německo stejně jako pro ostatní členské státy uplynula dne 2. prosince 2003.
- 59 Konečně pokud jde o období mezi zápisem registrovaného partnerství žalobce ve věci v původním řízení dne 15. října 2001 a uplynutím lhůty k provedení směrnice 2000/78, je třeba připomenout, že Rada Evropské unie na základě článku 13 ES přijala směrnici 2000/78, o níž Soudní dvůr rozhodl, že sama nezakotvuje zásadu rovného zacházení v zaměstnání a povolání, jejímž zdrojem jsou různé mezinárodní instrumenty a ústavní tradice společné členským státům, ale že jejím předmětem je pouze v těchto oblastech stanovit obecný rámec pro boj s diskriminací na základě různých

důvodů (viz výše uvedený rozsudek Mangold, bod 74, a rozsudek ze dne 19. ledna 2010, Küçükdeveci, C-555/07, Sb. rozh. s. I-365, bod 20), mezi něž patří sexuální orientace.

- 60 Aby se však zásada zákazu diskriminace na základě sexuální orientace použila na takový případ, jako je případ ve věci v původním řízení, je dále třeba, aby tento případ spadl do rozsahu působnosti práva Unie (viz výše uvedený rozsudek Küçükdeveci, bod 23).
- 61 Článek 13 ES ani směrnice 2000/78 však neumožňují, aby taková situace, jako je situace dotčená ve věci v původním řízení, spadala za období předcházející uplynutí lhůty k provedení této směrnice do rozsahu působnosti práva Unie (viz obdobně rozsudek ze dne 23. září 2008, Bartsch, C-427/06, Sb. rozh. s. I-7245, body 16 a 18, jakož i výše uvedený rozsudek Küçükdeveci, bod 25).
- 62 Článek 13 ES, který umožňoval Radě v rámci pravomocí svěřených Smlouvou o ES přijmout vhodná opatření k boji proti diskriminaci na základě sexuální orientace, totiž nemohl jako takový zahrnout do působnosti práva Unie pro účely zákazu jakékoli diskriminace této povahy situace, které – jako situace ve věci v původním řízení – nespádají do rámce opatření přijatých na základě uvedeného článku, konkrétně – pokud jde o směrnici 2000/78 – před uplynutím lhůty, kterou tato směrnice stanovila pro své provedení (viz obdobně výše uvedený rozsudek Bartsch, bod 18).
- 63 Kromě toho ustanovení § 10 odst. 6 prvního RGG nepředstavuje opatření k provedení směrnice 2000/78 ani jiných ustanovení práva Unie, takže až poté, co uplynula lhůta k provedení této směrnice, měla tato směrnice za následek, že vnitrostátní právní úprava dotčená ve věci v původním řízení, která se týká oblasti upravené uvedenou

směrnicí, a sice podmínek odměny ve smyslu článku 157 SFEU, byla zahrnuta do rozsahu působnosti práva Unie (viz obdobně výše uvedený rozsudek Bartsch, body 17, 24 a 25).

- ⁶⁴ S ohledem na předcházející úvahy je na pátou položenou otázku třeba odpovědět tak, že v případě, že by ustanovení § 10 odst. 6 prvního RGG představovalo diskriminaci ve smyslu článku 2 směrnice 2000/78, by se takový jednotlivec, jako je žalobce ve věci v původním řízení, mohl dožadovat práva na rovné zacházení nejdříve po uplynutí lhůty k provedení uvedené směrnice, a to od 3. prosince 2003, aniž by bylo třeba čekat na to, až vnitrostátní zákonodárcé zajistí soulad uvedeného ustanovení s právem Unie.

Ke čtvrté a šesté otázce

- ⁶⁵ S ohledem na odpovědi poskytnuté na třetí a pátou otázku není namístě odpovídat na čtvrtou položenou otázku.
- ⁶⁶ Pokud jde o šestou otázku, stačí konstatovat, že se spor dotčený ve věci v původním řízení týká nároků na doplňkový starobní důchod vyplácených od 1. listopadu 2001, na které omezení časových účinků rozsudku ze dne 17. května 1990, Barber (C-262/88, Recueil, s. I-1889) na období po 17. květnu 1990 dopad mít nemůže, i přes skutečnost, že příspěvky sloužící jako podklad pro uvedené nároky byly uhrazeny před datem vyhlášení uvedeného rozsudku. Kromě toho Spolková republika Německo ani Freie und Hansestadt Hamburg nenavrhlly žádné časové omezení účinků tohoto rozsudku

a žádná skutečnost předložená Soudnímu dvoru nenaznačuje, že by bylo třeba jej provést.

K nákladům řízení

- ⁶⁷ Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (velký senát) rozhodl takto:

- 1) Směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání, musí být vykládána v tom smyslu, že takové doplňkové starobní důchody, jako jsou důchody vyplácené bývalým zaměstnancům Freie und Hansestadt Hamburg a jejich pozůstalým na základě zákona spolkové země Hamburk o doplňkových starobních a pozůstalostních důchodech zaměstnanců Freie und Hansestadt Hamburg (Erstes Ruhegeldgesetz der Freien und Hansestadt Hamburg), v jeho znění ze dne 30. května 1995, které představují odměnu ve smyslu článku 157 SFEU, nejsou vyloučeny z věcné působnosti výše uvedené směrnice na základě jejího čl. 3 odst. 3 ani na základě jejího dvacátého druhého bodu odůvodnění.
- 2) Ustanovení článku 1 ve vzájemném spojení s článkem 2 a čl. 3 odst. 1 písm. c) směrnice 2000/78 brání takovému vnitrostátnímu ustanovení, jako je ustanovení § 10 odst. 6 uvedeného zákona spolkové země Hamburk, na základě něhož osoba pobírající důchod, která uzavřela registrované partnerství,

pobírá nižší částku doplňkového starobního důchodu, než je doplňkový starobní důchod poskytovaný osobě pobírající důchod, která uzavřela manželství a není trvale odloučena, jestliže

- je v dotyčném členském státě manželství vyhrazeno osobám opačného pohlaví a koexistuje s takovým registrovaným partnerstvím, jako je registrované partnerství stanovené v zákoně o registrovaném partnerství (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft) ze dne 16. února 2001, které je vyhrazeno osobám téhož pohlaví, a

 - existuje přímá diskriminace na základě sexuální orientace v důsledku toho, že se ve vnitrostátním právu uvedený registrovaný partner nachází v právní a skutkové situaci srovnatelné se situací osoby, která uzavřela manželství, pokud jde o uvedený důchod. Posouzení srovnatelnosti spadá do pravomoci předkládajícího soudu a musí být zaměřeno na vzájemná práva a povinnosti manželů a osob, které uzavřely registrované partnerství, tak jak jsou upraveny v rámci odpovídajících institutů a které jsou relevantní s ohledem na předmět dané dávky a podmínky pro její přiznání.
- 3) V případě, že by ustanovení § 10 odst. 6 zákona spolkové země Hamburk o doplňkových starobních a pozůstalostních důchodech zaměstnanců Freie und Hansestadt Hamburg, ve svém znění ze dne 30. května 1995, představovalo diskriminaci ve smyslu článku 2 směrnice 2000/78, by se takový jednotlivec, jako je žalobce ve věci v původním řízení, mohl dožadovat práva na rovné zacházení nejdříve po uplynutí lhůty k provedení uvedené směrnice, a to od 3. prosince 2003, aniž by bylo třeba čekat na to, až vnitrostátní zákonodárce zajistí soulad uvedeného ustanovení s právem Unie.

Podpisy.

I - 3672